

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Τεύ κ. ΣΤΑΜ. ΣΤΑΜ.

ΤΑΦΟΙ

(Σημειώσεις από τη Μακεδονία)

'Αργά και λυπητερά χτυπούν ή καρπάνες τής Μεγάλης Παρασκευής στους κάμπους τής Μακεδονίας.

Και το πένθιμο τους χτύπημα ξαπλώνεται άπάνω στά βορρακωμένα τά λειψίδια και τά κάνει πεύο βαρεία και σέρνεται μέσα στά γυμνά άκόμα τά κλαδιά τών μαύρων από τη βροχή δένδρων και σταλαζει θλίψη μέσα στις χαράδρες τις σιωπηλές και έρημια στους μακρυνούς έρημους δρόμους, τούς άδιάβατους...

Και σέρνεται ό ήχος τούς άπάνω στά κλεισμένα σπίτια και εινε σάν νά κρούη σιγά και μαλακά τις πόρτες τών κοιμητηρίων...

Εινε ό ήχος τού θανάτου που άναγγέλλει τη ζωή...

Και κατακαλά από κεί σάν βογγητό πηχτό και σέρνεται άπάνω

Τάφοι στρατιωτών άγνώστων...

λίματα και επιδείξεις, που ή βροχή ίσοπεδώνει και ή χλόη, που ξεμυτζει σάν βελονάκια πράσινα, όλο κι' εξαφανίζει...

Πού νά τούς θιάμουν όπως κρέπει όλους ;...

'Ηταν τόσο βιαστικό τό στράτευμα !...

'Ενα ξύλο από άντίσκηνο, ένα παλουκι, ή ένας φτωχός σταυρός από βέργες ευθραυστες, θά ήτανε πολύ γι' αυτούς, τούς ταπεινούς τούς τάφους τών άγνώστων ! Κι' αυτά θά ήσανε καμωμένα από χέρι στρατιώτου, που, κάποιον «δικό του» έχασε στόν πόλεμο και στόλιζε, τόν πρώτο έρημο τάφο, που θ' άπαντούσε...

Και κείντοια εκεί που πέσανε οι περισσότεροι ! Κοντά στο πουρνάρι όπου τούς βοήκε ή σφαίρα ή πικρή, ή πίσω από τό κοτρώνι, ή άπάνω στη βουνοπλαγιά που επιτίθεντο, κρατώντας την λόγχη τους έμπρός, άστραφτερή-άστραφτερή, σάν πασχαλινή λαμπάδα...

Ποιοι ήσαν ; Πώς έλέγοντο ; Τό βουβό τό χώμα, δέν τό λέει. Νομίζει κανείς, πώς τά θέλει όλα δικά του, καθώς τούς κρατά μέσα του, καθώς τούς σκεπάζει, σάν νά τούς έχει μέσα στις άγκάλες του.

Νά έδώ. Στού Γλυκούβου τό βουνό, ένα σπαθί μπηγγμένο, δείχνει τόν τάφο, κάποιου άξιωματικού, τού Πούλου.

Νά εκεί κάτω στο χάνι Χατζηγώγου, τό ιστορικό. Σάν άρχίζει νά σηκώνεται ή δμίχλη, σάν άράχνινες ψυχές που βγαίνουνε από τής γής τά σπλάχνα, ένας μεγάλος χωμάτινος σωρός, και μιá πλατεία τάβλα έπάνω, λέει :

'Ενθάδε κείνται ό στρατιώται τούς κείνων ήρωαι πευθόμενοι.

Κάποιος περαστικός στρατιώτης τώγραψε και άλλος περαστικός συνεπλήρωσε έπίσης με μολύβι, παρακάτω :

'Η Μακεδονική έλευθερία ραίνει τόν τάφο οας, με τά ωραιότερα της άνθη, τιμημένα παλληκάρια !

'Αλλά τά παλληκάρια δέν άκρύν !

Δίπλα κίσσεσ μαύρες κι' άφθονες ταιμπουν τό λασιωμένο έδαφος, σωρός καθημαγμένος τού πλαγινού νοσοκομείου οι έπίδεσμοι, ή γάδες, τά βαμπάκια. Κοντά στόν σωρό αυτό άλλος μοναχικός τάφος άπλώνεται. 'Ενα ξύλο στο κεφάλι και ένα κόκκινο σχοινι, κόκκινο σάν νά άνέβλυσε από τό αίμα τής καρδιάς του, κρατάει ένα κομμάτι τενεκέ, που τρουπητός μάζ λέει ότι «Κείνεται εκεί ό Ε. Λιάγγης» μόνον ! Και δίπλα άλλος τάφος. Δυό ξύλα σε σταυρό, μιá σανίδα σάπια κι' ένα όνομα, που ή βροχή εξέπλυσε, γιά νά μη μπροεί κανένας νά τό διαβάσει : ...«Μπέλης ;» ...«Μπίλης ;» Πουός ξέρει ;

Νά κι' άλλοι νεκροί τής μάχης παρεκεί στη γραμμή, με τά έφηλά τους μέλη ξυλασμένα, που περιμένοντε τόν τάφο τους γιά νά χωθούν και νά μη τούς δουμε πλέον...

'Ο άνεμος θωπεύει τά μαλλιά τους, που μάνας χέρι δέν έχάιδυσε κι' ή βροχή στάζει στά κρύα μέτωπα, όπου δέν τά-κλαψ' ή άγάπη !

'Επάνω εκεί κοντά στο Σόροβιτς, οι τάφοι ξεχωρίζοντε στών χωραφιών τις άκρες. 'Εκει σ' αυτό τό ύψωμα έδάφτηκε ό στρατιώτης με τά ώραια γένεια τά ξανθά, με τά γλυκά τά γαλανά τά μάτια, ό καθαρός και ώμορφος, με τις μεταξωτές τις κάλτσες, που κανένας ούτε τόν ειπε, ούτε τόν ειξευρε πτέ. Κάποιος «καλός» θά ήταν, αλλά ποιός ; Οι Τούρκοι, χωρικοί που τού έσακάτησαν νά τό σώμα του, τού πήραν κάθε γνώριμά του.

Οι στρατιώται που τόν βρήκαν και τόν θάψανε τού βάλανε ένα σταυρό στόν τάφο στόν — πόσον νικαίει ή ώραιότης, άκόμα και νεκρή ! — και τού γράψανε σ' ένα σανίδι από κάσσα πολεμοφοδίων :

Σάν νά ζητήη τούς τάφους αυτούς...

'Εδώ, διαβάτη, που περνάς, πρόσζε, στόν τάφο έάνω μην πατήσης !

'Ενα σώμα παραγαμένο εινε και ποιεί. 'Ενός άγνώστου στρατιώτου !

Παραπάνω, στο 'Οστροβο κοντά, ήταν—δέν εινε τώρα, χάθηθηκε—ό τάφος ενός καλληκαριού τού Μακρογιάννη. 'Επесе κατατρυπημένος από σφαίρες πολυβόλου. Πευθίνοντας έσκέπασε τά μάτια του με τό δεξί του χέρι. 'Ενος στρατιώτης που περνούσε απ' εκεί, έσκέπασε τό χέρι, έγνώρισε τόν άξιωματικό, ζεστόν άκόμα, ν' άχνίζη με τό αίμα του.

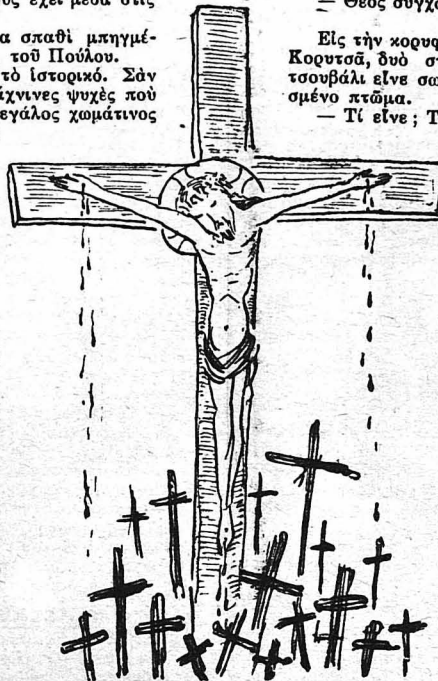
'Όταν ένας Σόρμος, στρατιώτης γυναικάδελφός του, έπειτα από λίγες ώρες περασ' απ' εκεί, ειπε μαζί με όλους τούς άλλους στρατιώτες, χωρίς νά ξέρη, χωρίς νά μαντευση τίποτε :

— Θεός συγχωρέστονε ! Ποιος νάιναι έδώ μέσα !...

Είς την κορυφή ενός έρήμου λόφου, καθώς πηγαιναμε στην Κορυτσά, δυό στρατιώται σκάβουν τραγουδώντας. Κάτι ένα τσουβάλι εινε σωριασμένο εις τά πόδια τους. 'Ενα κοκκαλιωμένο πτώμα.

— Τί εινε ; Τί συμβαίνει ;

— Κάποιο στρατιώτη θάβουν ! Σκοτώθηκε χθές τό πρωί. 'Ελαφρό τό χώμα του άς εινε...

Κι' ένας άλλος έπесе, γιά μιá ιδέα πολεμάντας...

'Επάνω εις τόν Γράμμον, στην τρομερή του κορυφή, πούχε τά σύννεφα ποδιά κεί μέσα στο παχύ τό χιόνι, τρεις-τέσσεροι στρατιώται παγώσαν και πεθανανε. 'Ο στρατός που έβιάζετο νά χτυπήση τούς Τούρκους από πίσω, τούς άφησεν εκεί, άπάνω στο μεγάλο οάββανο τού χιονιστού, λυκοί μόνον τό πατούσαν και αυτοί τό σκίαζαν και εκλαιγαν κάτω στην κατηγορία, γυμνές ή βέργιες τών όξυνών, σάν φύσαγεν άνερας...

Στη Ντιόνισσα, μιá ώρα έξω από την Κορυτσά, ένας στρατιώτης, ξελαγισμένος από τό κρύο, πέθανε. 'Εκκλησιά δέν ειχαν νά τόν θάψουν. Οι στρατιώται, που σε μιá κουβέρτα τόν έσκέπασαν, τόν έθαψαν στην αλήη τού Τούρκικου τζαμου, στού μιναρé τά πόδια, που άσπροσ δολίσιος έγείρεται, τεράστια, θαρρείς, εις τό κεφάλι του λαμπάδα.

Πίσω από σχοίνους κι' από βατουλιές, έσάπικε ένας στρατιώτης, τραυματίας φαίνεται, που σύφθηκε και πέθανε σ' αυτό τό

ΑΠΟ ΤΗΝ "ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ"

Του GIOVANNI PAPINI

Η ΚΛΑΥΔΙΑ ΠΡΟΚΟΥΛΑ

Τη στιγμή που ο Πιλάτος έτοιμαζόταν να ξαναβγει στον έξω-οχή του Πραιτώριου για ν' απαντήσει στους 'Ιουδαίους, που έγκρίνιαζαν άνοπομόνως, ένας υπήρετος σταλμένος από τη γυναίκα του τον έδωγώσε και του έλεγε ότι η γυναίκα του η Πρόκουλα τον παράγγελε να μιν άνακατερέει στην ύπόθεση του Χριστού γιατί είδε τη νύχτα ένα κακό όνειρο:

Κανείς από τους τέσσαρες εθαγγελιστές δεν μας λέει πως ο Πραιτωρ έδέχθηκε την ανεπάντητην αυτή επέμβαση της γυναί-κός του. Δεν ξέρουμε καν γι' αυτήν παρά ιδνωμό της μονάχα: "Όπως αναφέρει το Εθαγγέλιο του Νικοδήμου (είνε από τα από-κριφα) την έλεγαν Κλαυδία Πρόκουλα. Αν τονού' αυτό είναι άληθινό, τότε θα πη πως μπορεί η γυναίκ' αυτή να ήταν από το γένος των Κλαυδίων, γένος δοξασμένο και ισχυρό της Ρώμης. Χωρίς άμφιβολία, η Κλαυδία Πρόκουλα ήταν και οικογενείας και ανατροφής άνωτερης από τον άνδρα της, τον Πιλάτο και μπορεί - ποιος ξέρει; - ο Πιλάτος άλλος άπελευ-θερος όπως ήταν, να χειροστούσε στα μέσα της γυναίκός του, τη σπουδαία αυτή θείη και Πραιτωρική στην 'Ιουδαία.

"Αν, πράγματι, ήταν έτσι κι αν ο Πιλάτος αγαπούσε τη γυ-ναίκα του δε μπορεί να μείνει άδιάφορος στην παράκληση της. Και φαίνεται πως την αγαπούσε, όσο ήταν δυνατό ν' αγαπάη άνδρω, τότε θα πη πως έζησε η γυναίκα και τις ζήτησε να τον συνο-δέψη στην 'Ασία. Ο παλιός ρωμαϊκός νόμος, αν και μετριό-σθηκε η άδοτηρήτα του, επί ύπατειας του Ούδρονου, δεν έπέτρεπε στους πραιτωρες να παίρουν και τις γυναίκες των μαζί τους και ίσως να έχρημάσθησαν ειδική άδεια του αυτοκρα-τορος Τιβεριού για ν' ακολουθήσει η Κλαυδία Πρόκουλα τον Πιλάτο στην 'Ιουδαία.

Ποιο λόγο παρακινήσαν την Κλαυδία να επέμβη στην ύπόθεσι του 'Ιησού - αυτό μένει μυστήριο, γιατί πολύ λίγα πράγ-ματα μας λένε για το έπεισθίδιον αυτό οί Εθαγγελιστές. Ένα τρομερό όνειρο - λέει ο Μαρκίος - την έβραδνισεν όλη τη νύχτα εξ αίτίας του 'Ιησού. Θα χε άκούσει εκείνες τις ημέρες για το νέο προφήτη ίσως και να τον είχεν ιδεί εκείνες τις ημέρες και ο άνδρωπος αυτός, τόσο άφοροετικός άπ' τους άλλους 'Ιουδαίους, τόσο άλλωτίως από τους ταπεινούς δημαγωγούς και τους ύποκριτες Φαρισαίους, - ποιος ξέρει; - μπορεί να άρεσε στη Ρωμία αυτή με τη φλογερή φαντασία. Δεν έκατα-

μέρος το κρυφό. Θρόμβοι αίματος, τα κόκκινα βατόμουρα, του πλέκουν ένα ά-κάνθινο αιματηρό στεφάνι!

Δίπλα εις τον Βυζαντινό ναό της Καστοριάς, τους Ταξίαρχας, που ιστορημένοι στέκονται οι κτήτορες Αυτοκράτορες άπ' έξω, στη γη που ειρηνηνεί ο Παύλος Μελάς, στον μαυρισμένο από τους αιώνας, τον καιρο και τις βροχές ναό, τωφάνανε οι κναοί σταυροί των πε-θαμένων ευζώνων, που φαιάνουν με άσημα κνανόλευκη, όταν το χιόνι άφθονο τη μαύρη γη έχει σκεπάσει...

Κι' άπάνω, κάτω και παντού, οι ταπεινοί οι τάφοι, οι βουλια-γμένοι από τη βροχή, σε κάθε βήμα ήσαν - ήσαν, τώρα δεν είναι, χά-θησαν! οι τάφοι που έχουν την μακρυνή θλίψη εκείνων που τους περιμένουμε και την ταπεινή τη σιγαλότητα κίθε μεγάλου έργου, όπως το έργον και ο θάνατος εκεί-νων που είναι μέσα...

Μεγάλη Παρασκευή και σούρ-ωνται οι θλιβεροί οι ήχοι της νε-κρικής καμπανας, άπάνω στα νε-ροβουλλαγμένα τα λειβάδια, τα χωράφια τα βαρεία άπ' τη βροχή, τις λασπωμένες των δομοίκων άκρες, τις μαύρες ίσκιάδες των βου-νοπλαγιών, τις λασπωμένες αύλες των τοιφλικιών και τα μικρά τα κοι-μητήρια, τα σιωπηλά και τα χορ-ταριάσμένα, σαν να ζητάνε τους τάφους αυτούς, όπου ο χρόνος έ-σβυσε και οι άνθρώποι λημονή-σαν, για να τους πούν, ότι η θυσία είναι η ζωή και ότι και ένας άλλος έπεσε, για μια ιδέα πολεμώντας κι' έταφη για να συμβολήση ότι 'Ανάστασις θα πη αυτόθυσία!...

Σταμ. Σταμ.

λάβαινε καθόλου τη γλώσσα που μιλούσαν στην 'Ιερουσαλήμ, με κάποιον διεγερνέας, φαίνεται, θα της ξήγησε μερικά λόγια του 'Ιησού, τέτοια που θα στάθηκαν ικανά να ηννε πείσουν, πως ο άνδρωπος αυτός, όσο κι' αν έλεγαν, δεν μπορούσε να είναι επικίνδυνος εγκληματίας.

"Εκείνα τα χρόνια οι Ρωμαίοι, οι γυναίκες των προ πάν-των, άρχίζανε να γοπετόνται από τους μύθους και τις θρη-σκείες της 'Ανατολής, που ικανοποιούσαν καλύτερα τον πόθο της προσωπικής άθανασίας, που η παλιά Λατινική θρησκεία δεν έξασφάλιζε με τις θυσίες και τους πολιτικούς σκοπούς της. Στη Ρώμη, πολλοί πατριόκοι έμνήθηκαν από μυστήρια τα θρη-σκευτικά του Μίθρα, του 'Όσιρι, και μερικοί έκλιναν μάλιστα και προς την 'Ιουδαϊκή θρησκεία. Επί αυτοκρατορίας του Τι-βερίου κατεδιώχθησαν οι 'Ιουδαίοι που έμεναν στη Ρώμη γιατί - όπως λέει ο Φλάβιος 'Ιώσπος - μερικοί άπ' αυτούς, έξε-γέλασαν την Πατριχία Φουλβία και άσπασθηκε την 'Ιουδαϊκή θρησκεία. Και, από έναν ύπαινιγμό που κάνει ο Σουετιώνιος, μπορεί να κρίνει κανείς πως η Φουλβία δεν ήταν η μόνη.

Δεν είναι παράξενο η Κλαυδία Πρόκουλα, επειδή έζούσε στην 'Ιουδαία, να είχε την περιέργεια να γνωρίση βαθύτερα την πίστι του λαού που κυβερνούσαν ο σύζυγός της, και κνηρ-γώνας κάθε τι το καινούργιο, όπως όλες οι γυναίκες, να έζη-τηνε με μάθη ποιά ήταν αυτή η νέα αίρεσι που έδιδασκεν αυτός ο νέος προφήτης, που γι' αυτόν μιλούσαν όλη η 'Ιερουσαλήμ. Το βέβαιο είναι πως έσχημάτισε την πεποίθησι πως ο 'Ιησούς ήταν «Δίκαιος», συνεπώς άθώος. Το όνειρο εκείνης της νύχτας - όνειρο τρομερό, άφου τόσο την έβραδνισεν - της έστέρωσε την πεποίθησι αυτή η. Κ' έτσι δεν είναι καθόλου παράξενο αν, έχοντας πεποίθησι στην έπιτροπή που είχε στον Πιλάτο, του έστειλε το παρακαλεστικό εκείνο μήνυμα,

Φθάνει για μας, που όνόμασε «Δίκαιον» εκείνον που οι 'Ιου-δαίοι ήθελον να θανατώσουν. "Υστερ' από τον Κεντυριόνα της Καπερναούμ και τη Χανααία γυναίκα, η Κλαυδία Πρόκουλα η πρώτη από τις ειδωλολάτρεις ψυχές που πίστεψε στον 'Ιησού και με το δικνο της η 'Ελληνική εκκλησία την δοξάζει ως αγία.

Στο πνεύμα του Πιλάτου που και πρωτίτερα έκλινε προς την ούδετερότητα, αν όχι στην έπιείκεια, επειδή ητο έρεθημέ-νος έναντίον του Καίσαρα και του είχε κανει έντόσημο οι άπαν-τήσεις του Κατηγορουμένου, αυτή η μεσολάβρησι της Κλαυδίας έφερε το αποτέλεσμά της' του ένοιωσε την προτερηγή του από-φασι. "Η Κλαυδία δεν του παράγγειλε: «Σώσε τον», με «Μιν άνακατεύθει στην ύπόθεσι αυτού του Δίκαιου». Αυτό ήταν και η δική του σκέψη. Ο Πιλάτος - είχε τάχα την άοριση πε-ποίθησι της οσβαρότητας αυτού που θα γενόταν; - δεν ήθελε ν' άνακατευθίη στο θάνατο του μοσπηρώδου αυτού ζιτιάνου που έλεγε πως ήταν Βασιλεύς των 'Ιουδαίων. Είπε το λόγο του: άς τότε κρίνουν μονάχοι τους' με οι 'Ιουδαίοι δεν ήθελαν έτσι. Του ήρθε τότε στο πνεύμα ένας άλλος τρόπος ν' άπαλλα-γεί από τον υπελάιν αυτόν.

"Εγύρισε προς τον 'Ιησού και τον έρώτησε αν ήταν Γαλιλαίος.

"Ο Πιλάτος έσώθη: έτσι ενό-μισεν. Ο 'Ιησούς, σαν Γαλι-λαίος, δεν άνηκε στη δική του δικαιοδοσία, με αουθ 'Ηρώδου 'Αντύπα, που εντύχας, εκείνες τις ημέρες βρισκονταν, όπως ήταν συνήθεια, στην 'Ιερουσαλήμ για τις γιορτές του Πάσχα. Ο Πραιτωρ έδρηκε με νόμιμη έ-λεγχονη για να ικανοποιήη την έπιθυμία της γυναίκός του. 'Ε-ξάλλου, και προς τους 'Ιουδαί-ους έκανε μια ωραία χειρονομία, παραπέμποντας την ύπόθεσι ο' έναν άμογενή τους, τον Τετάρρη της Γαλιλαίας, τον 'Ηρώδη 'Αν-τύπα και στο τέλος, εφόρτωνε έναν μεγάλο υπελάιν στον Τετάρ-ρη αυτόν, τον 'Ηρώδη 'Αντύ-πα, που δεν έσχημαίνονταν από καρδιάς, γιατί δεν ύποκευτόταν - και δεν είχε δικνο - για κατά-σκοπο του Τιβεριού.

"Ετσι χωρίς να χάνη καιρο διατάζει τους στρατιώτες να δρη-γύσουν τον 'Ιησούν προς τον 'Ηρώδη.

Ο 'Ιησούς (φέρον τον Σταυρόν Αυτού

(Εικόνα του Τζορτζίνε)

Μετάφρασις Κ. Θ. Π